Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

De Volksunie 1977 - 1979

Toch uit de oppositie. Een vergissing of niet ?

door Marc PLATEL,

Dr. iur., lic. pers en communicatiewetenschappen.
Politiek verslaggever Belgische Radio en Televisie.

*

Het was niet de eerste keer dat de Volksunie mee mocht aanzitten aan de onderhandelingstafel voor de vorming van een nieuwe regering (1). In 1974 was de Volksunie al betrokken bij het beraad van Steenokerzeel, samen met het FDF en het RW, voor besprekingen onder leiding van de toenmalige formateur Tindemans. Tussen 1974 en 1977 waren er heel wat besprekingen gevoerd, formele en anderen, die officieel althans alleen het communautaire dossier golden, maar waarbij in hoofde van de VU-leiding duidelijk ook onderverstaan werd « regeringsdeelneming ». Het woord zelf was in de rangen van de Vlaams-nationale partij zeker geen taboe meer. De resoluties van het partijcongres van Oostende bijvoorbeeld zijn overduidelijk : « De Volksunie wil een Vlaams-nationale beleidspartij zijn... Dientengevolge wil de Volksunie als partij medeverantwoordelijk zijn voor het beleid in het land en wenst zij nogmaals duidelijk de grote trekken te bepalen voor een beleid, gericht op meer gelijkheid van kansen, meer rechtvaardigheid en meer democratie » (2). Dat was in november 1973.

Hugo Schiltz, die sinds 1973 voorzitter was van het partijbestuur, naast Frans Van der Elst als algemeen voorzitter, had het zeker nooit ontkend dat hij de partij naar het beleid wilde brengen, ook al bleken de andere partijen daartoe vooralsnog niet veel bereidheid te vertonen (3). Die

---

(1) Deze bijdrage begint bij de regeringsonderhandelingen Tindemans II en wordt besloten met de verkiezing van Vic Anciaux tot nieuw partijvoorzitter. Een verder beschrijving was mogelijk, maar leek ons gezien in de ontwikkeling van de VU niet wenselijk. Deze bijdrage werd geschreven op basis van gepubliceerde en bekende documenten, dit ten einde de objectiviteit van de bijdrage zoveel mogelijk te waarborgen. De memoires van Evrard Raskin, *Van binnen uit bekeken* (Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel, 1980) zijn verschenen bij het ter perse gaan zodat hiervan geen gebruik meer kan gemaakt worden.

(2) « Besluiten van het XIVe Volksuniekongres », brochure, uitg. VU-persdienst.

(3) « Er zijn aanduidingen dat er met de andere partijen te praten valt, langzaam maar zeker zal er gesproken worden over een alternatieve regering. Zowel in de CVP als in de PVV zijn er mensen die dat gesprek met de Volksunie willen beginnen. » Uit een interview van Schiltz met *De Vlaamse Elsevier*, 26 november 1973. Zie ook *De Standaard*, 23 november 1973 : « Schiltz : iedere partij kan partner worden ».

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

bereidheid om deel te nemen aan het beleid werd binnen en buiten de partij niet met dezelfde welwillendheid bekeken. Zo verspreidde de Vlaams-Nationale Raad na de besprekingen in Steenokkerzeel een pamflet onder de titel « Wij wensen GEEN nieuwe partij ». Voor de hoofdredacteur van het weekblad *Knack,* Verleyen was het duidelijk : « Er is een partij aan het sterven », zo titelde hij na Steenokkerzeel (4). De parlementsverkiezingen van 1974 waren alvast niet gunstig uitgevallen voor de VU. Voor het eerst sinds 1958 had de partij af te rekenen met verlies en tegenover 1971 constateerde men een duidelijke afvalligheidstrend van de kiezer : voor de Kamer haalde de Volksunie toen 586.917 stemmen, nu 536.287, een verlies van zowat 50.000 stemmen.

Uiteindelijk zou alleen het Rassemblement Wallon in de regering Tindemans II komen en bleef de Volksunie in de oppositie (5). Op 22 november 1975 werd Hugo Schiltz verkozen tot partijvoorzitter en werd meteen een einde gemaakt aan het dubbel voorzitterschap binnen de partij. Voor zijn verkiezing had Schiltz wel drie stemronden nodig om uiteindelijk verkozen te worden met 62 stemmen tegen 34 voor senator Hector De Bruyne. Een verhouding van ongeveer 2/3 tegen 1/3, die men tijdens de ambtsperiode van voorzitter Schiltz nog herhaaldelijk zal vaststellen. Het was wel opvallend dat Schiltz voor zijn verkiezing onrechtstreekse « steun » had gekregen van de Brusselse Franstalige krant *La Libre Belgique,* die van oordeel was dat tegenkandidaat Vic. Anciaux veel minder soepel zou zijn bij onderhandelingen (6). Anciaux was inderdaad bij de voorzittersverkiezingen van 1975 ook al kandidaat. Binnen de partij was de kandidatuur van Schiltz overigens opvallend scherp aangevochten door prominente partijfiguren als Van der Elst en Jorissen, respectievelijk stichter-voorzitter en stichter-algemeen-secretaris. In een brief aan de partij hadden ze Schiltz « een te sterk geprononceerde ambitie » verweten. De nieuwe voorzitter was dus onbetwistbaar een gecontesteerde figuur en dat terwijl de partij verkiezingsuitslagen incasseerde die niet bepaald hoopgevend waren. Voor oud VU-senator Maurits Van Haegendoren was dat alvast een reden om zich onder meer af te

---

(4) *Knack,* 22 mei 1974 : « In dit land is een politieke partij van 22 kamerleden een bijna vredige dood aan het sterven en dat doet me toch wat ».

(5) De nummering van de regeringen volgens : L. HOLVOET, De stemmingen over het investituurdebat in Kamer en Senaat (1944-1979), in *Res Publica,* 1980, nr 1-2, blz. 35-76.

(6) « D'autre part, il n'est pas douteux que l'élection de M. Anciaux rendrait plus difficile toute négociation avec la Volksunie car le député bruxellois est, sans aucun doute, moins souple et moins ouvert que son concurrent. Dans ces conditions, aussi bien pour renforcer l'unité du Front flamand que pour maintenir l'image de marque du parti, les grands électeurs de la Volksunie ont intérêt à se prononcer en faveur de M. Schiltz. » *La Libre Belgique,* 20 november 1975.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

vragen of de partij « na 1968 de trein van de jeugd niet deels heeft gemist » (7). Van Haegendoren vond het alvast « een probleem van to be or not to be (voor de partij) sommige kiezers die én sociaal bewogen én emotioneel conservatief zijn het volks-nationale pad te wijzen. De oplossing zal afhangen van de proselitische ijver en het werk van onze professionals, ik bedoel in hoofdzaak onze mandatarissen... » (7).

De vervroegde verkiezingen van 10 maart 1977 werden alvast geen winstpunt : men noteerde wel een lichte stemmenwinst, maar door het spel van de wisselvalligheden in de Belgische verkiezingsorganisatie gingen twee kamerzetels verloren. Dat was geen reden voor het partijbestuur om een uitnodiging voor nieuwe onderhandelingen over de vorming van een nieuwe regering af te wijzen. « Bijna eenparig » (8) besliste het partijbestuur om samen met formateur Tindemans in het Egmontpaleis te gaan onderhandelen samen met de christen demokraten, de socialisten en het FDF. Tijdens die onderhandelingen werd de Volksunie vertegenwoordigd door Schiltz en Van der Elst (9). Binnen de partij bekeek niet iedereen die onderhandelingen met hetzelfde oog. Voor Wim Jorissen bijvoorbeeld was het « zo dat de uitslag van de verkiezingen al insloot dat er een CVP-BSP-regering zou komen... En ik leefde dus in de overtuiging dat er een tweeledige regering kwam. Wat wij daar moeten komen bij doen is de vraag eigenlijk. Tenslotte zullen we daarbij zitten als vijfde wiel aan de wagen... » (10). De ervaring met een « communautaire partij » in de regering was inderdaad geen succes geworden : het RW was na veel geharrewar de laan uitgestuurd en had haar deelneming aan het kabinet Tindemans II en III electoraal zwaar moeten betalen. De deelname had voordien reeds geleid tot een breuk binnen de partij, aangezien figuren als Perin, Gol en Knoops overgestapt waren naar de Waalse liberalen. Schiltz zegde voor zoiets met zijn partij niet zo bevreesd te zijn omdat er bij de Volksunie « heel wat meer traditie was, heel wat meer samenhang en cohesie... Mijn ervaring is dat, als ermeningsverschillen zijn, en vanzelfsprekend zijn die er, dat die vaak weliswaar hard uitgevochten worden, dat er zwaar gedebatteerd wordt. Maar wie zich binnen de partij zou wagen aan avonturen à la Perin of à la Gendebien, nu, die zou gewoon afgestraft worden. Ik heb daar geen vrees voor » (11). Toen op zaterdag

---

(7) *Knack*, 27 april 1977, « De Volksunie moet en kan nog een politieke familie worden ».

(8) *De Nieuwe*, 20 mei 1977, « De Volksunie en het regeringsberaad ».

(9) J. CEULEERS, « Dagboek van een kabinetsformatie », in *Res Publica*, 1978, nr 2, blz. 229-271.

(10) M. VAN IMPE, « Wim Jorissen, men kan altijd zijn voelhorentjes uitsteken », in *Spectator*, 21 mei 1977.

(11) M. VAN IMPE, « Hugo Schiltz, niet gek, wel bezeten », in *Spectator*, 28 mei 1977.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

28 mei 1977 de partijraad van de Volksunie het Egmontakkoord moest bespreken, was er voor het gebouw van de partij aan het Brusselse Barrikadenplein politiebescherming : enkele tientallen partijmilitanten stonden immers voor het gebouw luidkeels hun ongenoegen te uiten over het voorgestelde akkoord. De partijraad, die vrijwel de ganse dag vergaderde, zoals gebruikelijk achter gesloten deuren, keurde het akkoord toch goed : 62 stemmen voor en 31 tegen, m.a.w. 2/3 tegenover 1/3. Op het CVP-congres, dat diezelfde dag in Gent plaats had werd met opvallend veel belangstelling, zij het dan van op afstand, het gebeuren op het Barrikadenplein gevolgd. Na de bijeenkomst van de partijraad verklaarde Schiltz fier te zijn over het bekomen resultaat « want wij hebben een mooie overwinning behaald ». Volgens Schiltz moet men bij dergelijke beslissingen altijd rekening houden met « een aantal personen die getraumatiseerd zijn, en ook kleine groepjes, die bezield zijn met goede bedoelingen, maar die verantwoordelijkheid dragen. De Volksunie heeft in het verleden reeds bewezen dat het een zeer coherente partij is en dat ook reeds in 1965 (dissidentie Daniël Deconinck) een dissidentie in de partij kon opgeklaard worden ». De aanwezigheid van de stichter voorzitter Van der Elst op de Egmontonderhandelingen was voor sommigen blijkbaar een argument om toch ja te zeggen.

Terwijl de VU-partijraad nog vergaderde, lekten de eerste geruchten uit over een mogelijke dissidentie. Van zijn kant publiceerde algemeen secretaris Paul Peeters, toen nog volksvertegenwoordiger, een mededeling waarin hij zegt benaderd te zijn door een afgevaardigde van de PVV van het arrondissement Halle-Vilvoorde met het oog op een mogelijke overstap.

VVP, VNP...

De dissidentie werd op 1 juni officieel bevestigd (12). De Brusselse senator Lode Claes startte met een nieuwe partij : de Vlaamse Volkspartij (VVP), waarvan intussen weinig of niets meer overblijft. Deze eerste dissidentie werd later gevolgd door een tweede : de Vlaams-Nationale Partij (VNP) van Karel Dillen.

De Volksunie was de verkiezingen ingegaan onder het thema « Gedaan met geven en toegeven ». Die slogan koppelen aan het Egmontakkoord was voor sommigen blijkbaar een onmogelijke opgave, ook al viel meteen op dat de dissidentie vrij beperkt zou blijven althans op het vlak van de

---

(12) Over VVP en VNP zie : M. PLATEL, « De Prinsen van Stuyvenberg », Leuven, 1978, blz. 72 e.v. Ook M. PLATEL, « Déclin du nationalisme flamand ? », in *Septentrion*, 1979, nr 3.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

mandatarissen. Er werd inderdaaad uitgekeken naar de reacties van figuren als Jorissen, Valkeniers, Bob Maes en anderen. Sommigen gingen her en der wel vragen wat en hoe, maar Claes noch Dillen zouden andere VU-parlementsleden als directe medestanders weten mee te trekken. Het verzet zou binnen de partij georganiseerd worden en dat zou vooral tot uiting komen in het meest betwiste gebied : Brussel en Vlaams-Brabant. Al op 2 juni, — het Egmontakkoord was op 24 mei tot stand gekomen —, gaf de arrondissementsraad van de VU-Brussel-Halle-Vilvoorde « zijn mandatarissen opdracht al de negatieve aspecten van het Egmontpact met alle middelen te bestrijden ». Eind juli, meer bepaald op 29 juli publiceerden twee Vlaams-Brabantse VU-parlementsleden een uitvoerige mededeling waarin ze zegden « niet blind te zijn voor de positieve elementen, die het Egmontpact bevat, doch dat ze zich zullen blijven verzetten tegen een aantal bepalingen inzake Brussel en Vlaams-Brabant » (13). Andere VU-parlementsleden uit Brussel en Halle-Vilvoorde keurden het Egmontdocument wel goed : de Brusselaar Anciaux werd staatssecretaris in de regering Tindemans V. Het verzet werd met andere woorden duidelijk ingebouwd. In feite zouden slechts 2 gewezen VU-parlementsleden, Leo Wouters uit Gent en de Limburger Slegers resoluut hun steun verlenen aan een van de dissidenties : de VNP van Dillen. Niet rechtstreeks in het partijgebeuren, maar toch opmerkelijk in dit verband waren de verklaringen van de industrieel Lode Campo, onder meer beheerder van de Vlaamse Uitgevers Maatschappij, volgens wie de Volksunie met Egmont haar bestaansreden zelf, namelijk de verdediging van het Vlaams-nationalisme op het spel had gezet. Campo, die uitdrukkelijk verklaarde omwille van Egmont afscheid te nemen van de Volksunie, stelde nog dat « bepaalde mensen nu niet meer geneigd zullen zijn om de VU financiële steun te verlenen... Als men als geldschieter teleurgesteld wordt in essentiële zaken, als bijvoorbeeld de VU niet langer de accelerator van de ontvoogding van de Vlaamse gemeenschap is en niet meer opkomt voor de ontvoogding en de gelijkberechtiging van Vlaanderen in de Belgische staat, dan lijkt het mij evident, dat men zo'n partij geen financiële steun meer verleent » (14).

Schiltz zelf zou met een niet aflatende ijver waar mogelijk gaan uitleggen welke de mogelijkheden van het Egmontakkoord wel waren. Samen met andere topfiguren van de partij publiceerde hij een niet aflatende stroom « Vrije Tribunes » in uiteenlopende dag- en weekbladen. In talloze debatten en gespreksavonden probeerde de VU-voorzitter al dan niet

---

(13) *Het Laatste Nieuws*, 29 juni 1977.

(14) *De Nieuwe*, 23 september 1977, « Lode Campo : neemt politiek afscheid van de Volksunie ».

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

samen met vertegenwoordigers van de andere Vlaamse ondertekenaars van het Egmontakkoord tegenstanders en twijfelaars te overtuigen, wat niet altijd in een prettige sfeer verliep (15). Men had van meetaf het duidelijke gevoelen dat voor- en tegenstanders zich hadden verschanst in hun ja of neen en dat weinig of niets hen daarvan nog kon afbrengen. Het partijweekblad *Wij* deed opvallende inspanningen om het akkoord te vulgariseren door de publikatie van goed gestoffeerde en gemakkelijk te hanteren dossier-bijlagen, waarin het Egmont-, en later ook het Stuyvenbergakkoord, zo uitvoerig mogelijk werden toegelicht (16). Na een verkiezingscampagne onder het motto : « Gedaan met geven en toegeven » wist *Wij* duidelijk dat het niet gemakkelijk zou zijn iedereen te overtuigen. Op 2 juni, veertien dagen na de totstandkoming van het akkoord schreef *Wij* : « We ontveinzen ons niet dat er bij heel wat partijleden en kiezers — vooral in en rond Brussel — onzekerheid is, twijfel en zelfs wanhoop of verbittering ». Volgens *Wij* was dit grotendeels te wijten aan de gebrekkige en onjuiste informatie, die vanaf de eerste dag over het Egmontakkoord werd verspreid. Daarmee werd uitdrukkelijk ook toegegeven dat de Egmontonderhandelaars inzake volledige en goede informatie over het algemeen inderdaad ernstig tekort geschoten waren, zodanig dat vanaf de ondertekening de deur wijd open stond voor misvattingen en (al dan niet) verkeerde interpretaties. Terzelfdertijd werd er wel op gewezen dat tijdens de grondwetsherziening van 1970 de Vlaamse numerieke meerderheid via grendels aan banden was gelegd, In haar oppositie tegen deze grendels stond de Volksunie vrijwel alleen, of had althans het gevoelen alleen te staan. Nu, om de Vlaamse Beweging uit haar immobilisme te brengen, had diezelfde Volksunie wel aanvaard een prijs te betalen en dat werd haar nu ook verweten. *Wij* vroeg een koele, rationele kijk op de politiek, ook al moest men toegeven dat de Vlaamse strijd « generaties lang gevoerd is geworden met de rug tegen de muur, in de meest letterlijke zin zelfs tegen de muur van de executieplaats. Deze vaak hopeloze strijd heeft ieder van ons diep getekend ». *Wij* moest toegeven dat zich ingevolge de geschiedenis in het Vlaams-nationalisme een « aantal reflexen hadden ontwikkeld, die in de huidige omstandigheden bij velen tot een traumatische verscheurdheid moesten leiden. Zij kunnen niet aanvaarden dat de droom werkelijkheid is geworden... ». Diezelfde dag repliceerde als het ware *'t Pallieterke* met de opmerking dat « velen die zich vandaag en in de toekomst bedrogen, bekocht en verkocht voelen, de

(15) Zoals wijzelf als gespreksleider herhaaldelijk konden ervaren.

(16) Al op 2 juni publiceerde *Wij* de volledige tekst van het Egmont akkoord met verduidelijkingen. Op 23 juni werd een tweede bijlage gepubliceerd « omdat een aantal misvattingen en verkeerde voorstellingen bestaan ». Gelijkaardige bijlagen verschenen nog op 13 oktober, 8 december 1977 en 16 juni 1978.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

slagzin « Gedaan met geven en toegeven » op de Volksunie wààr zullen maken. Dat de velen die door de Volksunie-bazen politiek dakloos werden gemaakt, niet zullen rusten vooraleer er een nieuw, veiliger, betrouwbaarder authentiek Vlaams-nationaal dak boven hun hoofd zullen hebben. Deze allicht niet meer te overbruggen vertrouwenscrisis tussen Volksunieleiding en Vlaams-nationalisten is vanzelfsprekend een tragedie. De verwachtingen, de hoop, de liefde die vanuit de repressietijd door velen werden opgebouwd en die gestalte gaven aan een sterke Volksunie, liggen aan schreven... Wat de Volksunie betreft, het begint met een wandeling aan Sire's zijde in een koninklijk park, het eindigt (?) met een ministerschap-des-Konings. Voor een partij die heet te wortelen in het Vlaams-nationalisme is zoiets te onvoorstelbaar-tegennatuurlijk om niet in een catastrofe uit te monden » (17).

De tegenstellingen in het Vlaams-nationale kamp lagen met andere woorden al vast op het ogenblik dat Schiltz en Van der Elst hun handtekening plaatsen onder het Egmontakkoord. Wat ook de inhoud van het akkoord zou geweest zijn, voor sommigen was het meedoen van de Vlaams-nationale partij aan het Belgisch systeem hoe dan ook gewoon ondenkbaar. Het Egmontakkoord was daarbij voor sommigen duidelijk de traditionele druppel die de emmer deed overlopen : de naam van Karel Dillen bijv. is al terug te vinden bij de ondertekenaars van een Open Brief die in 1973 door een aantal Vlaams-nationalisten aan de VU-partijleiding werd gestuurd en waarin zeer bitsig werd gereageerd op de beslissing om de VU-parlementsleden geen tuchtstemming op te leggen bij de abortuskwestie. Dillen zou later toegeven dat hij toen al dacht aan de oprichting van een nieuwe Vlaams-nationale partij (18).

De Volksunie had op uiteenlopende fronten af te rekenen met tegenstand. In eigen rangen zou men de aarzelenden moeten overtuigen, de coalitiepartners zou men moeten dwingen ten minste het aangegane akkoord uit te voeren en dat terwijl bij diezelfde coalitiepartners stemmen doorklonken die lieten doorschemeren dat met de ondertekening van het Egmontakkoord de VU geen reden meer had om te bestaan. Op het CVP-congres te Gent over het Egmontakkoord, stelde Leo Tindemans bijvoorbeeld dat het akkoord « een nieuwe periode betekende in de Vlaamse Beweging, de tegenstellingen tussen de groepen die in Vlaanderen mekaar omwille van Vlaanderen rivaliseren, kunnen nu immers worden weggewerkt » (19). Tindemans noemde inderdaad geen namen van groepen,

---

(17) *'t Pallieterke*, 2 juni 1977.

(18) Zie M. PLATEL, « Le déclin du nationalisme flamand », in *Septentrion*, 1979, nr 3.

(19) M. PLATEL, « De Prinsen van Stuyvenberg », blz. 71.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

maar dat deed wel Van Haverbeke, de commentaarschrijver van *De Nieuwe Gids,* in een kroniek op 28 mei, dus enkele dagen na de ondertekening van het akkoord : « De Volksunie heeft een beslissende keuze gedaan : van de zweeppartij en parlementair woordvoerder van de Vlaamse drukkingsgroepen en cultuurverenigingen is ze tot regeringspartij geworden. Het onderscheid tussen haar en een partij als de CVP is nog nauwelijks merkbaar ». De Volksunie had die verklaringen wel opgemerkt en waarschuwde de premier dat de VU « zich ongaarne laat vergelijken met efemere verschijnselen ten zuiden van onze taalgrens » (20). Daarmee werd uiteraard verwezen naar het wedervaren van het Rassemblement Wallon, tijdens de regeringen Tindemans II en III.

Een viervoudige uitdaging.

De ondertekening van het Egmontakkoord en het deelnemen aan de regering betekende voor de VU een viervoudige uitdaging :

— een zogenoemd gemeenschapsakkoord verdedigen dat « in zijn geheel voor Vlaanderen voordelig is, ondanks de nadelige aspecten » (21) ;

— zich handhaven tegen over de kritiek van buiten uit, van de niet politieke Vlaamse beweging ;

— de eenheid in eigen rangen behouden om de numerieke sterkte van de partij niet nog meer te laten afbrokkelen ;

— en zich tenslotte waarmaken als regeringspartij, tegenover coalitiepartners, die de partij als dusdanig niet gunstig gezind zijn. In dat verband valt de verklaring te noteren van de Waalse liberaal Perin, die bij zijn spectaculaire ontslagname als parlementslid eind maart 1980 de gewezen premier Tindemans er onomwonden van beschuldigde niets anders gewild te hebben dan de politieke dood van de VU, het RW en het FDF.

Wat de verdediging van het gemeenschapsakkoord betreft, zou de partij tot het uiterste toe positief blijven. Pas na de val van het kabinet Tindemans V in oktober 1978 zou Schiltz zelf voorzichtig afstand (moeten) nemen van het akkoord (22).

Inzake de verhoudingen tussen de partij en de niet politieke Vlaamse Beweging was het al snel na de ondertekening van het akkoord duidelijk

---

(20) *Wij,* 23 juni 1977, « Zoals wij gebekt zijn ».

(21) *Wij,* 30 juni 1977, « Zelfbestuur en Vlaamse regimenten ».

(22) *Gazet van Antwerpen,* 24 november 1978 : « Ook Schiltz laat Egmont vallen ».

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

dat er geen zinnig gesprek meer mogelijk was. Over en weer werden teveel strenge en andere woorden gebruikt. De eenheid in eigen rangen behouden zou, na de eerste dissidenties niet zo veel moeilijkheden meer opleveren, maar uit opiniepeilingen begin 1978 zou duidelijk blijken dat aan de basis, bij de kiezers, de zaken wel niet zo eenvoudig lagen. Wat tenslotte de VU als regeringspartij betreft, is een evaluatie niet zo gemakkelijk, aangezien de partij maar een goed jaar regeringsverantwoordelijkheid heeft kunnen dragen.

De Volksunie in de regering.

De Volksunie kreeg in de nieuwe regering drie portefeuilles, precies evenveel als het FDF. Partijvoorzitter Schiltz had weliswaar gesteld dat het evident is dat het aandeel van elke partij « in verhouding moet staan tot haar getalsterkte » (23). De Volksunie wilde dus iets meer dan het FDF, zoniet in getalsterkte dan toch in politieke verhoudingen. Schiltz had daarom van meetaf aan tenminste één zetel meer gevraagd en ook gekregen en daarbij was de partij kandidaat voor Justitie en Binnenlandse Zaken. Uiteindelijk zou de VU toch genoegen moeten nemen met precies evenveel portefeuilles als het FDF : wetenschapsbeleid (senator Rik Vandekerckhove), buitenlandse handel (senator Hector De Bruyne) en Nederlandse cultuur plus Brusselse sociale zaken (volksvertegenwoordiger Vic Anciaux). Senator Maurits Coppieters kreeg het voorzitterschap van de Nederlandse Cultuurraad. De portefeuilles voor de VU en het FDF waren duidelijk met een apothekerschaaltje afgewogen tegenover mekaar : de Brusselse partij had ook twee ministerportefeuilles gekregen (PTT-Brusselse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking), 1 staatssecretariaat (Franse cultuur voor Brussel) en 1 voorzitterschap (Brusselse Gewestraad).

Pas benoemd zorgde de nieuwe voorzitter van de Nederlandse Cultuurraad al voor ophef : op 18 juni stuurde hij een open brief aan de eerste minister waarin hij aandrong op een spoedige regeling voor het Nederlandstalig onderwijs in Brussel. Die open brief werd hem niet in dank door de andere Vlaamse coalitiepartners afgenomen, maar eind juli had minister van nationale opvoeding Ramaekers in alle stilte al vijf belangrijke maatregelen genomen ter uitvoering van de beloften die in 1971 waren gedaan ten gunste van het hoofdstedelijk Nederlandstalig onderwijs. Coppieters zou nogal eens meer in het nieuws komen door vrij ophefmakende verklaringen. Zo stuurde hij een brief aan de organisatoren van de Ronde van Frankrijk op doortocht in Brussel om hen er op te wijzen

---

(23) J. CEULEERS, « Dagboek van een kabinetsformatie », *op. cit.*

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

dat de Belgische hoofdstad een tweetalige stad is. Ook inzake amnestie maakte Coppieters nogal eens gebruik van zijn positie om de regering tot actie te bewegen. Bij de regeringsvorming had de Volksunie terzake, officieel althans niet, geen vaste beloften kunnen verkrijgen. Men zal zich herinneren dat François Perin de VU de schuld heeft gegeven van het mislukken van het beraad van Steenokkerzeel precies omdat de amnestieeis daar zou ter sprake gebracht zijn. In de regeringsverklaring van de regering Tindemans II werd alleen gesteld, en dit helemaal op het einde van de verklaring, dat de regering « maatregelen zou bestuderen die kunnen bijdragen tot de verzoening tussen alle burgers ». Voldoende vaag dus, maar vrijwel de herhaling van de afspraak gemaakt tijdens de regering Tindemans I, waaraan ook de liberalen hebben deelgenomen. Toch maakte de toenmalige voorzitter van de Waalse liberalen Damseaux en zijn partijgenoot Defraigne tijdens het investituurdebat dienaangaande opvallend veel heibel. Schiltz, daarin bijgevallen door eerste minister Tindemans, bevestigde, tijdens het debat dat er van een geheim akkoord geen sprake was en betreurde dat het amnestieprobleem niet uitdrukkelijk in het regeerakkoord was opgenomen. Precies op dat punt zou minister Vandekerkhove een stille maar volgehouden rol spelen : hij moest immers motor spelen voor de regeringscommissie die het epuratieprobleem zou ter hand nemen en nadien moest hij nog meer motor spelen om de commissie op gang te houden. Naar verluidt werden op die manier een aantal individuele dossiers afgewikkeld. Zijn collega De Bruyne zou van zijn kant een actieve rol spelen in het kerncabinet dat de Shabacrisis moest oplossen : het is bekend dat hij daar dwars lag om een Belgisch militair ingrijpen in Zaïre te voorkomen.

« Wetenschapsbeleid » en « Buitenlandse handel » zijn nu niet bepaald departementen waarmee men elke dag krantenkoppen kan halen. Rechtstreekse diepgaande invloed op het regeringsbeleid heeft men via deze portefeuilles zeker niet, maar het geeft een partij alvast de gelegenheid aanwezig te zijn in het regeringsbeleid, betrokken te worden bij de beslissingen.

Des te meer belangstelling kreeg het Brusselse kamerlid Anciaux, die officieel « staatssecretaris voor Nederlandse cultuur en voor Brusselse sociale zaken » werd, kortweg, de Vlaamse staatssecretaris voor Brussel. Dit was een nieuwe portefeuille, gebaseerd op het Egmontakkoord, dat voorzag dat de uitvoering van de cultuurdecreten in elke Gemeenschap zou worden toevertrouwd aan twee personen : de minister van cultuur en zijn adjunct voor Brussel. Die adjunct zou, zo werd het althans aan Vlaamse kant bekeken, de verbinding moeten maken tussen de Vlaamse gemeenschap en de Vlamingen in de hoofdstad. Voor Anciaux was die aanwijzing beslist geen gemakkelijke zaak, aangezien hij precies volksvertegenwoordiger was voor een gebied, waar de kritiek tegen het Egmontakkoord het

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

sterkst tot uiting is gekomen. In een gesprek met het partijweekblad *Wij* verklaarde hij op 29 september 1977, dus niet zo lang na de tot standkoming van het kabinet « dat het inscriptierecht een politiek psychologisch gevaar bleef betekenen ». Anciaux zou wel proberen het nieuwe staatssecretariaat een eigen gestalte te geven door eigen klemtonen : de problemen van de immigranten, de sociale huisvesting, de aankoop van infrastructuur voor de Nederlandse gemeenschap, enz.

Voor partijen of politieke families zoals de christen-democraten, de socialisten of de liberalen is regeringsdeelneming geen uitzonderlijke opgave : men kent het raderwerk, men heeft zijn vertrouwensfiguren in de administratie... Voor partijen als VU, FDF en RW is regeringsdeelneming een uitzondering, zij kunnen niet rekenen op vertrouwensfiguren... Regeringsdeelneming wordt dus een dubbel moeilijke opdracht. Voor de VU gebeurde dat bovendien in een psychologisch negatieve sfeer : de regeringsdeelneming kwam na 23 jaar oppositie !

De regering Tindemans II is bovendien nooit echt uit de startblokken gekomen : het najaar 1977 en het begin van 1978 werden vrijwel ononderbroken gedomineerd door de oeverloze discussies rond het Egmont-Stuyvenbergakkoord. Nadien kwam dan nog de Shabacrisis, die half juni 1978 al uitliep op een eerste regeringscrisis. Bij het opmaken van een balans van één jaar regering, was het partijweekblad *Wij* van 16 juni 1978 dan ook vrij terughoudend : « Het jaar dat achter de rug ligt is essentieel een voorbereidingsjaar geweest. Deze regering is slechts zeer moeizaam uit de startblokken gekomen. Het kon ook lastig anders. De regeringsleider verwekte vaak de indruk, niet te geloven in zijn eigen coalitie en onderneming ».

Schiltz versus Tindemans.

Tijdens een nieuwjaarslunch voor de pers op 31 januari 1978 liet partijvoorzitter Schiltz vrij spectaculair zijn ongenoegen blijken over de manier waarop Tindemans zijn regeringsploeg in handen hield. Schiltz, die zich vaak vrij sybillijns weet uit te drukken en er zich wel zal voor hoeden de dingen al te duidelijk en scherp te stellen, liet nu aan duidelijk niets te wensen over : « De regering moet haar gezag waar maken en degene die de titel draagt van chef van de regering moet die verantwoordelijkheid duidelijk en ondubbelzinnig opnemen ». De naam van de premier werd weliswaar niet vernoemd, maar twijfel was moeilijk mogelijk. Het was niet de eerste keer dat de VU-voorzitter zich tegen Tindemans keerde. Enkele weken voordien was het ook al tot een incident

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

gekomen omdat de premier gezegd had dat het Egmont-Stuyvenberg-akkoord in feite geen federalisme betekende (24).

Dit keer reageerde de eerste-minister vrij heftig. Schiltz werd « ontboden » om uitleg te geven. Na afloop van dat gesprek verklaarde Tindemans tegenover de pers, — in afwezigheid van Schiltz —, dat de VU-voorzitter hem had geantwoord dat hij zonder tekst had gesproken en dat het verslag van het persbureau Belga zijn woorden onjuist had weergegeven. Tegenover Belga zou Schiltz later op de dag bevestigen « dat het meningsverschil is ontstaan door een verschillende interpretatie van de samenvatting, die het agentschap Belga van mijn toespraak heeft gemaakt ». Tindemans had intussen de drie VU-ministers eveneens bij zich ontboden om hun reactie te horen. Heel het gebeuren veroorzaakte in het Wetstraat-wereldje nogal wat deining en daarbij werd niet nagelaten te verwijzen naar onder meer verklaringen van FDF-voorzitster Spaak die in diezelfde dagen Tindemans « de eerste oppositieleider » had genoemd.

Op zichzelf was het incident Schiltz-Tindemans een *accident de parcours* waaraan elke regering wel eens wat blikschade overhoudt, maar het is tevens een illustratie van het politieke onbehagen dat rond de jaarwisseling het politieke leven beklemde : « Jusqu'il y a quelques jours », zo schreef de PSC'er Desmarets in *Le Courrier de la Bourse* van 8 februari, « on pouvait se demander quelquefois s'il y avait encore un gouvernement. On doit maintenant se poser franchement la question : y a-t-il encore une majorité ? ».

Anti Egmont ?

Terwijl Schiltz enige moeite had naar buiten uit, bleef het in de partijrangen ook niet stil. Voor velen bleef het blijkbaar een moeilijke zaak : de keuze tussen het Egmontakkoord en de partij. Op 21 oktober hield het arrondissementeel bestuur van de VU Halle-Vilvoorde een persconferentie terzake. Gesteld werd dat men niet tegen het akkoord in zijn globaliteit was, maar het toch gewijzigd wilde zien. « Dit pact is aanvaardbaar op sommige punten, onaanvaardbaar op andere punten » (25). Aangekondigd werd dat een arrondissementeel congres een definitief standpunt zou trachten te bepalen. Intussen werd wel duidelijk gesteld « dat het ontbreken van sluitende waarborgen bij het tijdschema van uitvoering, het ontbreken van sluitende waarborgen om iedere verder aantasting van Vlaams Brabant te voorkomen, zouden beschouwd worden als breekpunten waar de VU niet overheen kon » (25). Op de vraag of

(24) In een televisiegesprek.
(25) Actueel, radiomagazine, 22 oktober 1977, uitzending 13 uur.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

men in feite niet tegen het Egmontakkoord was, maar de breuk met de partij wilde vermijden, antwoordde arrondissementeel voorzitter Smoudt : « Wij zijn voorstanders van een VU die optreedt als één man » (26). De mededeling kwam aan de vooravond van de anti-Egmontbetoging in Dilbeek, waaraan men niet officieel zou deelnemen, maar waaraan de leden individueel mochten en konden deelnemen. De VUJO, de Volksuniejongeren, die van meetaf zich vrij scherp tegen het Egmontakkoord hadden gekeerd en ook vrij bitsig hadden gereageerd tegen de manier waarop het akkoord in *Wij* werd verdedigd, waren als dusdanig wel aanwezig op de anti-Egmontbetoging in Dilbeek, waaraan ook drie VU-parlementsleden deelnamen, naast enkele CVP'ers en nogal wat Vlaamse liberalen. Daags voordien had de Volksunie in Gent een Kaderdag georganiseerd, waarop Schiltz opvallend heftig was uitgevaren tegen de Vlaamse cultuurverenigingen, die aan de basis lagen van de anti-Egmontbetoging. Volksvertegenwoordiger Valkeniers (Halle-Vilvoorde) zou als eerste de tactiek van de oppositie binnen de VU tegen het Egmontakkoord verduidelijken in een gesprek met het weekblad *De Nieuwe* op 16 december 1977. Daarin wees hij experimenten zoals de Vlaamse Volkspartij van Lode Claes als ondoeltreffend van de hand. Hij gaf toe dat de situatie van de « opposanten binnen de partij ongeloofwaardig kon lijken », en dat pas in de toekomst zou blijken of men die oppositietaktiek zou kunnen waarmaken. Zijn partijgenoot, senator Bob Maes (Zaventem) had intussen in het partijweekblad zelf kunnen uiteenzetten waarom hij in de VU bleef, maar toch gekant was tegen Egmont (27). Dat was vrij opvallend omdat tot dan toe in de kolommen van het partijweekblad haast uitsluitend positieve berichten over het Egmontakkoord te lezen waren. Overigens werd in het hoofdartikel van datzelfde nummer van *Wij* andermaal gesteld dat « voor het eerst in de geschiedenis van de Vlaamse Beweging zich de mogelijkheid aftekent om de Vlaamse staat te verwezenlijken op democratische wijze en gedragen door een breede consensus in Vlaanderen. Dit is in de eerste plaats de verdienste van het Vlaams-nationalisme van de Volksunie ».

Valkeniers, Bob Maes en algemeen secretaris Peeters waren uiteraard de hoofdfiguren van het congres van de VU van Brussel en Halle-Vilvoorde dat op 11 februari 1978 in Dilbeek werd georganiseerd. Het congres verliep achter gesloten deuren « omdat het dan makkelijker is en eenvoudiger om tot overeenstemming te komen », zo verklaarde senator Maes na afloop. Uit de conclusies van het congres valt te onthouden dat nogmaals bevestigd

---

(26) Actueel, 22 oktober 1977, uitzending 13 uur.

(27) *Wij*, 15 december 1977 : Senator Bob Maes : « Ik ben anti-Egmonter, maar geen Don Quichot ». Zie ook *'t Pallieterke*, 2 maart 1978.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

werd dat men in de partij bleef, maar dan wel om te bekomen dat het Egmontakkoord op een aantal punten zou worden verbeterd. Valkeniers bleef zonder omwegen neen zeggen, Maes was genuanceerder maar toch tegen, terwijl Peeters « ja, maar » zegde tegenover het Egmontakkord. Het tweespalt bleef dus beperkt, maar het werd steeds duidelijker dat de Volksunie uiteindelijk toch de electorale rekening zou betalen. De soms zeer bitsige kritiek van bladen als *De Nieuwe* en *'t Pallieterke* speelde ongetwijfeld mee in het negatief maken van het klimaat rond de Volksunie, maar het zag er naar uit dat ook de kiezer zich zou afkeren van de VU. Half februari 1978 werden de uitslagen bekendgemaakt van twee opiniepeilingen waaruit zou blijken dat zowat één derde of 160.000 stemmen zouden verloren gaan. In het partijweekblad *Wij* werd heftig gereageerd tegen de commentaren die in verband met deze opiniepeilingen werden gemaakt : het blad gaf toe dat de Volksunie « met een eenzijdig tegen haar gerichte anti-Egmontcampagne, het moeilijk heeft, ook zonder opiniepeiling. De percentages van de beide opiniepeilingen zijn echter niet ernstig te nemen » (28). De daaropvolgende week werd in *Wij* teruggekomen op die opiniepeilingen. Volksvertegenwoordiger Desayere probeerde aan te tonen dat « het aangekondigde verlies van 28,8 % een manifeste leugen is ». Volgens Desayere bleek uit het onderzoek « niet dat de VU verlies zou lijden. Integendeel, gezien het groot aantal onbeslisten bij de kiezers zou de VU zelfs winst kunnen boeken » (29).

« Wie bang is, krijgt ook slagen » (30).

Schiltz bleef intussen de waarnemers verbazen door de doortastendheid waarmee hij naar alle richtingen toe het door de partij gevoerde beleid verdedigde. Op tientallen debatavonden, talrijke interviews en meetings probeerde hij als maar opnieuw het gebeuren te motiveren en rechtvaardigen. Zo verschenen kort na elkaar uitvoerige interviews met de VU-voorzitter in het Antwerpse weekblad *'t Pallieterke,* dat zijn beleid sterk afkeurde en in de Brusselse Franstalige krant *La Libre Belgique.* In het gesprek met *'t Pallieterke* stelde Schiltz o.m. andermaal dat hij de buitenpartij politieke Vlaamse oppositie tegen Egmont niet erg au sérieux nam, omdat zij niet gemandateerd was door de kiezer. Het gesprek met de Brusselse krant begon met een uitvoerige toelichting betreffende het amnestiedossier. Op de vraag van de redactie van de krant of Egmont nu ook het einde zou meebrengen van de VU als partij, stelde Schiltz dat

(28) *Wij,* 2 maart 1978, « Bij een opiniepeiling ».
(29) *Wij,* 9 maart 1978, « Ondanks beïnvloedende perskampagne ».
(30) *'t Pallieterke,* 23 februari 1978.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

de VU « het radicalisme in het Vlaamse land wilde invoeren », een soort « progressief liberalisme », dat nochtans niet terug te vinden was bij de PVV, die volgens het zeggen van Schiltz te sterk behoudsgezind is.

Uit beide gesprekken valt vooral de pragmatische aanpak van de Volksunie voorzitter af te leiden : « Je ne suis pas fétichiste. Ce qui importe c'est le pouvoir ; pas la parité. Je préfère le pouvoir sans parité à la parité sans le pouvoir » (31). In 't Pallieterke zou de redactie later Schiltz als « man in de kijker » voorstellen onder de titel « Schiltz, slachtoffer van het Grote Gelijk ? » (32). Wie inderdaad de gelegenheid had om de Volksunievoorzitter van nabij te volgen tijdens deze periode, werd inderdaad getroffen door de hardnekkigheid waarmee hij probeerde alsmaar opnieuw de anderen te overtuigen van zijn gelijk, ook toen de politieke feiten al uitwezen dat zijn medestanders in de coalitie zoals CVP-voorzitter Martens in feite niet meer geloofden in Egmont-Stuyvenberg. En dat terwijl, zoals reeds aangestipt, duidelijk blijkt dat voor- en tegenstanders in feite al bij de ondertekening van het akkoord hun standpunt hadden bepaald en er niet meer wilden van afwijken. Na de val van het kabinet Tindemans V in oktober 1978 verklaarde Schiltz nog dat de Vlaamse cultuurverenigingen een belangrijk deel hadden in het mislukken van Egmont : « Ze hebben vaak afwijzende stellingen ingenomen en communiqués verspreid nog vóór de teksten bekend waren. Ik heb steeds opnieuw getracht met hen tot een open gesprek te komen. Maar er gaapt een enorme kloof tussen de intensiteit van hun goede bedoelingen en de rationaliteit van hun werkwijze... Men zou los van alle sloganistiek eens rond de tafel moeten gaan zitten (33).

De Volksunie : rechtvaardigheidspartij.

Op 20 maart 1978 vergaderde, zoals elke week trouwens, het partijbestuur. Partijvoorzitter Schiltz was met sneeuwvakantie. Het zou met andere woorden een routinevergadering worden. Na de vergadering bleek dat men de gebruikelijke persconferentie, die uiteraard normaal door de partijvoorzitter wordt gehouden, bijna was vergeten tot politiek directeur Van Overstraeten toch langs kwam. Hij gaf een uitvoerig overzicht van het wel en wee van de partij, waarbij hij uitdrukkelijk stelde dat het partijkader eensgezind was, de parlementaire fracties de zwakste schakel vormden en een mogelijke breuk tussen kiezerscorps en kader mogelijk was. Men zou een strategische inspanning vragen van iedereen

(31) *La Libre Belgique*, 27 februari 1978.
(32) *'t Pallieterke*, 9 november 1978.
(33) *De Standaard*, 6 november 1978.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

en de richting was niet zozeer communautair, maar wel naar een « rechtvaardigheidspartij ». De Volksunie zou in de regering een grote waakzaamheid aan de dag leggen om al te schrijnende onrechtvaardigheid in de maatschappij weg te werken. Dat alles zou op het komende « congres van de arbeid » uitvoerig worden besproken (34). Deze verklaringen lokten bij de enkele journalisten die de persconferentie bijwoonden niet zo direct reactie uit, vooral omdat men de gang van zaken niet best begreep. Het tijdstip waarop de verklaringen werden afgelegd, de persoon door wie ze werden afgelegd, de afwezigheid van Schiltz, dat alles maakte het gebeuren niet onmiddellijk duidelijk. Toch verschenen 's anderdaags in de dagbladpers opvallend veel reacties, zodanig dat de VU-parlementsfracties het nodig oordeelden om nog diezelfde dag een persconferentie te organiseren, waarop duidelijk gepoogd werd het beeld van een « koerswending », zoals het gebeuren overkwam, af te wentelen. De pers had inderdaad met opvallend veel aandacht de verklaringen van Van Overstraeten, die bekend stond als een verdediger van het Egmontakkoord, genoteerd en geanalyseerd. Voor Piet van Brabant in *Het Laatste Nieuws* was de VU « ten prooi aan de linkse strekking in eigen schoot... (die hoopt) dat de kiezers spoedig gaan vergeten, dat Schiltz en zijn partijbestuur de democratische rechten van de Vlamingen voor een bord linzen verkocht hebben ». Zelfde toon in *De Nieuwe Gazet,* waarin Strieleman schrijft over « nationalisten voor het socialisme ». In *Het Belang van Limburg* vraagt Hugo Camps zich af of het hier om een wanhoopsdaad gaat dan wel om een consequente houding « want wie in de haalbaarheid en de pacificatie van het Egmontpact oprecht gelooft en toch nog een politieke bestaanszekerheid wil bewaren, kan niet meer blijven teren op de oude communautaire tegenstelling ». De *Gazet van Antwerpen* maakt van het gebeuren op 23 maart, dus daags na de persconferentie van de VU-parlementsfracties, zelfs haar hoofdartikel onder een grote hoofding : « Putsch van onze linkervleugel » en dat naar de verklaring van een van de VU-parlementsleden aan de redacteur van het blad. Manu Ruys vat in *De Standaard* van diezelfde dag het gebeuren samen onder de titel vraag : « Volksunie terminaal ? ». Volgens Ruys zijn sommigen ervan overtuigd dat de Volksunie zich in haar eindstadium bevindt en als nationalistische partij « terminaal » is. « Het is een gewaarde diagnose. Maar het is toch onloochenbaar, dat het gevaar van een fatale, psychologische kortsluiting, mede veroorzakt door een gebrekkige communicatie tussen partijleiding en kiezerscorps niet denkbeeldig is. En zelfs indien de accentverschuiving naar de rechtvaardigheidspolitiek — wat dat ook moge betekenen — van

(34) Weergave op basis van persoonlijke nota's. Zie ook de verslagen in *De Standaard* en *Het Volk,* 21 maart 1978.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

elders kiezers aantrekt, dan nog zou de massa van de traditionele Vlaamsgezinden wel eens naar andere formaties kunnen wegvloeien. De VU-leiding speelt een grof spel met als hoge inzet : de overleving van de nationalistische partij zelf ».

Diezelfde 22ste maart werd de pers andermaal uitgenodigd naar het VU-hoofdkwartier, waar algemeen secretaris Paul Peeters, omringd door een belangrijk aantal parlementsleden én Van Overstraeten probeerde uit te leggen dat van een « koerswending » of « herprofilering » geen sprake was. Het was allemaal een groot misverstand en de pers had het allemaal verkeerd (moedwillig of niet) begrepen. Aan de hand van een vier bladzijden lange nota werd getracht aan te tonen dat alle « speculaties over een zogenoemde koerswending of heroriëntering van de Volksunie die, naar werd beweerd in de toekomst de communautaire aspecten zou verwaarlozen ten voordele van de sociaal-economische, volstrekt onjuist zijn ». De redactie van *De Standaard* noteerde bij haar verslag over de persconferentie, die vrij gespannen verliep, dat « waarnemers van beroep zich niet groepsgewijze vergissen. Als de algemene directeur van de VU tegenover een groep journalisten gewaagd heeft over een gewijzigde opstelling van zijn partij, over de onzekerheid bij de parlementaire fracties en over de strategie van de VU, dan heeft hij het zo gezegd... Op de vraag waarom die verklaringen werden afgelegd in afwezigheid van voorzitter Schiltz bijvoorbeeld, wat de aanleiding was voor de verklaringen over rechtvaardigheidspartij, enz. kwam geen afdoend antwoord » (35).

Wel werd in het partijweekblad *Wij* van 30 maart gesteld dat de VU van meetaf « één vaste lijn : sociaal en federaal had gevolgd », wat werd geïllustreerd met stellingen die de VU vroeger systematisch had verdedigd : werk in eigen streek, federalisme, leefmilieucongres, de publikatie van een sociaal-economisch programma, enz... « Degenen die ten overstaan van een dergelijk indrukwekkend bilan, de Volksunie hardnekkig willen opgesloten zien in de hoek van de zogenaamde taalpartijen of communautaire partijen zijn gewoonweg te kwader trouw ». In die omstandigheden werd uiteraard met meer dan gewone belangstelling uitgekeken naar het « congres van de arbeid », dat half mei te Brussel zou gehouden worden. Maar intussen had de Volksunie Schiltz voor een nieuwe termijn tot voorzitter verkozen.

Valkeniers tegen Schiltz.

Op zaterdag 11 maart had de VU-partijraad inderdaad Schiltz opnieuw tot voorzitter verkozen. Na alles wat de partij in de voorbije weken

(35) *De Standaard*, 23 maart 1978.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

en maanden had meegemaakt, was dit uiteraard een belangrijke waardemeter om te zien in hoeverre de Volksuniemandatarissen en -militanten een en ander hadden verteerd. « Voor uittredend voorzitter Schiltz, die zich bijzonder ver in de voorliggende regeling voor de communautaire problemen engageerde, was het een gelegenheid om te zien of hij in die richting kon verder werken » (36). Schiltz kreeg overigens af te rekenen met een tegenkandidatuur : het Vlaams-Brabantse Kamerlid Valkeniers, bekend om zijn tegenstand tegen het Egmontakkoord en het door de partij gevolgde beleid. Voor Valkeniers ging het hier om een principiële kandidatuur, aangezien hij zich geen illusies maakte over het uiteindelijk resultaat van de verkiezingen. Valkeniers wil op die manier ook de « Verlinksing van de partij » aanvechten (37).

Schiltz kwam in de eerste stembeurt uiteindelijk twee stemmen tekort om de vereiste 2/3 te halen : 62 stemmen tegen 32 voor Valkeniers bij zeven onthoudingen. In de tweede stemronde kreeg hij 70 stemmen en Valkeniers 26, bij 4 onthoudingen. De partij bleef steunen op een interne verhouding : 2/3 tegen 1/3. Bij zijn eerste verkiezing tot partijvoorzitter in 1975 had Schiltz drie stemronden nodig. Toen waren tegenkandidaat : de huidige voorzitter Anciaux en De Bruyne.

Voor het partijweekblad *Wij* had de verkiezing aangetoond dat «ondanks alle spanningen en meningsverschillen, de Volksunie een aaneengesloten partij is waar de beleidsopties en degenen die ze moeten uitvoeren geschraagd worden door een zeer ruime meerderheid. Voor zover nog bewezen moest worden : de partij heeft de bocht van bijna een kwart eeuw oppositie naar het beleid en de verwezenlijkingen goed genomen » (38). Niet ten onrechte weerlegde *Wij* de kritiek van sommigen dat Schiltz met « slechts » 70 % was herkozen : « Indien er slechts één kandidaat voor het voorzitterschap ware geweest, indien de voorzitter 90 % zou gehaald hebben, dan waren de verwijten over kadaverdiscipline en manipulatie niet van de lucht geweest » (38).

« Arbeid, adel in de Vlaamse staat ».

Aangekondigd voor het voorjaar 1977, moest het 17de Partijcongres uitgesteld worden tot 20 en 21 mei 1978, dus zowat één jaar na de tot standkoming van het Egmontakkoord. Het « congres van de arbeid », zoals men het noemde, mag dus zeker niet direct bekeken worden door de bril van de actualiteit van het voorjaar 1978, ook al zou de actualiteit

(36) *Knack*, 15 maart 1978, « Volksunie blijft verdeeld ».
(37) *Spectator*, 18 maart 1978, « Jef Valkeniers, de kandidaat ».
(38) *Wij*, 16 maart 1978, « Het nieuwe Partijbestuur ».

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

uiteindelijk zwaar doorwegen op het verloop van het congres, zodanig zelfs dat het congres nog een tweede aflevering kende, half juni.

Het thema « Arbeid » — of ruimer gesteld « de sociaal-economische problemen » — was zeker geen innovatie in de Volksunie. In 1963 en 1965 werd op de Volksuniecongressen uitvoerig aandacht besteed aan het « leefmilieu » en alles wat daarmee verband houdt. In 1971 congresseerde de VU over « inkomensverdeling » met thema's als fiscalisering en hervorming van de rijksmaatschappelijke zekerheid, terwijl het jaar voordien aandacht besteed werd aan het probleem van de « leefbare gemeenten ». Het zijn trouwens de sociaal-economische opties die aan de basis lagen van een dissidentie in 1965, toen Kamerlid Daniël Deconinck en zijn medestanders uit de partij stapten om een kortstondig experiment te wagen met de « Vlaamse Democraten ». Het sociaal economische denken van de Volksunie is in de loop van de jaren onbetwistbaar verschoven. De aanbreng van figuren als Coppieters, Nelly Maes, Debeul en andere heeft duidelijk voor verschuivingen gezorgd. « Het sociaal-economische programma van de Volksunie », zo besluit B. Eloy een studie terzake, « is een getrouwe synthese van wat leeft bij de meerderheid van de Vlaamse nationalisten. Dit programma, dat eerst werd beheerst door de vooroorlogse nationalisten, kwam tegen het eind der jaren zestig onder de invloed, enerzijds van actieve progressieven, anderzijds van een talrijke groep pragmatische reformisten, die er samen voor zorgden dat het VU-programma een centrumprogramma werd, net iets progressiever dan dat van de liberale PVV. Het is echter zeer de vraag of de Volksunie er nog lang zal in slagen die tegenstrijdige strekkingen te verzoenen. In resoluties kan dit wellicht, maar in de politiek van iedere dag is dit heel wat moeilijker » (39).

Met het « congres van de arbeid » wil de VU haar sociaal en economisch profiel duidelijker doortrekken. Met dat herprofileren was men in feite al gestart op de congressen van Oostende (1973) en Hasselt (1975) : daar had men onder meer het onderwijs en het cultuurbeleid behandeld. De « arbeid » wil men valoriseren als creatieve kracht voor de ontplooiing van mensen en samenleving. De « arbeid » is bovendien de belangrijkste basis voor volkswelvaart en volkswelzijn. Die optie zou worden uitgeschreven in een uitvoerig « *Manifest van de arbeid* », waarin wordt uitgegaan van het recht op arbeid als een democratisch recht en de plicht tot arbeid als een even democratische plicht. Het *Manifest* is een principieel document, dat later technisch zou worden uitgediept. Hoe groot de belangstelling voor het congres ook was, de Partij kon niet verhinderen dat men

(39) *De Nieuwe Maand,* dossier « Politiek in Vlaanderen », 1977, februari-maart, nr 2.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

op twee dagen niet uitgepraat geraakte, omdat teveel aandacht besteed werd aan de « actualiteitsresoluties », anders uitgedrukt, de perikelen rond het Egmont-Stuyvenbergakkoord. Bij de stemmingen over de actualiteitsresoluties kreeg de partijleiding een bevestiging van het vertrouwen : 633 ja, 246 neen en 29 onthoudingen. Opnieuw dus de reeds vaak aangehaalde verhouding : 2/3 tegen 1/3. Bovendien werd op aandringen van het congres beslist om begin 1979 een congres te organiseren over de Staatshervorming. Door het verloop van de politieke gebeurtenissen zou dat congres er vooralsnog niet meer komen. Partijvoorzitter Schiltz lokte buiten de VU heel wat reacties uit door zijn verklaringen in zijn congresrede in verband met het staaldossier, dat in het voorjaar 1978 een zwaar politiek dossier was. Volgens Schiltz moest over de eventuele financiële bijdrage van Vlaanderen aan het Waalse staal onderhandeld worden van « gemeenschap tot gemeenschap ». « Hoe kan men een dergelijke inspanning vragen », zo vroeg Schiltz, « van de Vlaamse gemeenschap zonder dat wij de zekerheid hebben dat bijvoorbeeld de havenverdragen goedgekeurd worden, en dat wij in de toekomst op economisch en financieel gebied over een voldoende ruime autonomie zullen beschikken » (40). De Volksunie wilde dus dat er zou gepraat worden : toen het staaldossier eind 1978 door het overgangskabinet Vanden Boeynants II uiteindelijk toch werd beslist, eiste Schiltz nogmaals open informatie en onderhandelingen, maar zo te zien kwam daarvan weinig of niets in huis.

Het « congres van de arbeid » kreeg niet bepaald veel aandacht in de pers : de aandacht werd immers volledig opgeslorpt door de moeilijkheden in verband met de crisiswet en de moeilijkheden in de Zaïrese provincie Shaba. De actualiteitsresoluties kregen des te meer aandacht, zodanig zelfs dat het andermaal tot een persrel kwam tussen de partijleiding en de redactie van de *Gazet van Antwerpen*, die volgens de VU « onjuist, onvolledig, en dermate tendentieus » de gang van zaken had voorgesteld dat een rechtzetting noodzakelijk was (41).

Met de crisis van half juni, — hoofdzakelijk veroorzaakt door de politieke koppeling van de crisiswet aan de staatshervorming (42) — werd de aandacht wat afgeleid van de VU. Tijdens en onmiddellijk na de vakantiemaanden, ging bovendien alle aandacht naar de besprekingen in de Kamercommissie, waar het Egmont-Stuyvenbergwetsontwerp werd besproken en de houding van de CVP terzake. Toch bleef het binnen de VU intussen bewegen. Bij het investituurdebat in de Kamer van het kabinet

---

(40) Zie o.m. *l'Echo de la Bourse,* 22 mei 1978.

(41) *Wij,* 1 juni 1978, « Een persrel over het kongres van de arbeid ».

(42) M. PLATEL, « De politieke krisissen in 1978 », in *Res Publica,* 1979, nr 2, blz. 281-306.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

Vanden Boeynants op 27 oktober, waarvan de Volksunie nog deel uitmaakte, was opgevallen dat de VU-fractieleider Baert kwam zeggen dat « de fractie zich alle rechten voorbehoudt betreffende de wijze, waarop de constituante de staatshervorming zal verwezenlijken ». Over Egmont werd met geen woord gerept. Binnen de fractie was het naar verluidt tot een botsing gekomen omdat sommigen niet zomaar ja wilden zeggen voor het nieuwe kabinet, wat, indien het tot een stemming kwam in de openbare vergadering, zou neerkomen op een afkeuring van Schiltz (43). Bij de voorstelling van het verkiezingsprogramma van zijn partij stelde Schiltz dat bepaalde oplossingen uit het Egmont-Stuyvenbergakkoord niet als dusdanig werden aangevoeld en dat men het gesprek dus moest overdoen. Het Egmontavontuur was blijkbaar voorbij (44).

Verkiezingen.

De verkiezingen van 17 december 1978 waren voor alle Egmontpartijen van uitzonderlijke betekenis, maar daarbij werd wel heel speciaal gekeken naar de Volksunie die haar eerste regeringsdeelneming achter de rug had. De partij had klaarblijkelijk niet voldoende tijd gekregen om Egmont helemaal te verwerken. Het resultaat was duideljik een afstraffing : van 16,3 procent in 1977 viel de partij terug op 11,5 procent in Vlaanderen. Daarmee kwam de partij weer op haar electorale sterkte van 1965 en verloor ze meteen ook haar derde plaats in de rangorde van de Vlaamse partijen ten gunste van de PVV. In absolute cijfers verloor de partij in de Kamer 171.199 stemmen (van 559.567 in 1977 op 388.368), terwijl het aantal volksvertegenwoordigers van 20 op 14 viel. Het Vlaams Blok, waarin de Vlaamse Volkspartij van Claes en de Vlaams Nationale Partij van Dillen zich verenigd hadden voor de verkiezingen, kreeg 66.042 stemmen, zodat het VU verlies ook andere partijen dan alleen het Vlaams Blok ten goede is gekomen. De CVP en de BSP, die dezelfde Egmont- en Stuyvenbergakkoorden hadden ondertekend, werden zeker niet in dezelfde verhoudingen door de kiezer afgestraft : de CVP verloor in Vlaanderen 0,4 % en de BSP verloor 1,5 %. De achteruitgang van de VU was één van de belangrijkste politieke feiten van deze verkiezingen (45).

---

(43) *Het Laatste Nieuws,* 28 oktober 1978, « Volksuniefraktie straft Schiltz af ».

(44) Zie o.m. *Knack*-debat met Schiltz, Baert en Desayere « Wij zijn dezelfde partij gebleven », 29 november 1978. Ook *'t Pallieterke,* « Hugo Schiltz, Iedereen begaat fouten », 30 november 1978.

(45) Zie hierover : W. FRAEYS, Les élections législatives du 17 décembre 1978. Analyse des résultats, in *Res Publica,* 1979, nr 2, blz. 309-328.

Zie eveneens X. MABILLE en J. BRASSINNE, « Les élections législatives du 17 décembre 1978 », *CRISP,* nr 826-827 en nr 828, dd. 12 en 26 januari 1978.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

Daags na de verkiezingen al liet voorzitter Schiltz in het partijbestuur de zaken uitpraten : dat bestuur bleef officieel achter Schiltz staan en Schiltz zelf bleef dan ook partijvoorzitter. Onder de titel « Kop op en doorbijten » gaf Schiltz in het partijweekblad zijn visie op de uitslag en de redenen van de electorale achteruitgang van zijn partij. Als externe oorzaak verwees hij onder meer naar het feit dat de ingewikkelde juridische problemen van grondwetsherziening en staatshervorming moeilijk te begrijpen waren en daarbij kwam nog dat de Volksunie « sinds anderhalf jaar het mikpunt was van soms goedbedoelde, maar even vaak boosaardige kritiek, die in de dagbladpers uitmondde in een ongelooflijke hetze. De kwade trouw is onmiskenbaar » (46). De partij zou alvast ook « in alle openheid en eerlijkheid » zoeken naar middelen om de « vertrouwensbreuk tussen haar en een deel van haar kiezers te herstellen » (47).

Erg vlot scheen dat niet te verlopen. De binnen-partij-contestanten lieten immers, gesterkt door de slechte verkiezingsuitslag in hun verzet tegen het gevolgde beleid, vrij snel van zich horen. Kamerlid Valkeniers meende dat er snel veranderingen moesten komen aan de top van de partij. « De huidige voorzitter en zijn hofhouding moeten hun gevolgen trekken uit de verkiezingsuitslag » (48).

Of de Volksunie in die omstandigheden toch weer zou deelnemen aan een regering, zou pas beslist worden op een bijeenkomst van de partijraad op zaterdag 13 januari. Met het formatieberaad werd tot die dag in feite wat getreuzeld. Zoals alle vergaderingen van de partijraad, verliep de bijeenkomst ook nu achter gesloten deuren, zodat het juiste relaas over de vergadering moeilijk te achterhalen is. In het partijweekblad *Wij* werd gesteld dat de besprekingen « vinnig », maar « hoogstaand » verliepen (49). Volgens *'t Pallieterke* en de *Gazet van Antwerpen* (50) betekende een en ander dat tijdens de namiddagzitting onder meer Jorissen, Maton en anderen het ontslag van het partijbestuur hadden gevraagd. Jorissen liet van zijn kant weten dat hij en een vijftal andere mandatarissen een afzonderlijke groep zouden vormen in het parlement in geval van een tweede Egmont. Schiltz had naar verluidt al 's voormiddags een soort vertrouwensmotie ingediend en daarover zou 's middags gestemd worden. Zulke stemming zou tot sterke spanningen kunnen voeren, ook al was blijkbaar de meerderheid er van overtuigd dat een al te plotse

(46) *Wij*, 21 december 1978 : « Kop op en doorbijten ».
(47) *Wij*, 21 december 1978.
(48) *De Morgen*, 26 december 1978. Zie ook *'t Pallieterke*, 4 januari 1979, *De Nieuwe*, 5 januari 1979.
(49) *Wij*, 18 januari 1979.
(50) *'t Pallieterke*, 18 januari 1979. Zelfde versie in *Gazet van Antwerpen*, 15 januari 1979.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

wisseling aan de top van de partij nefaste gevolgen zou hebben. Na afzonderlijk beraad van het bestuur van de partij werd de motie van Schiltz, steeds volgens de geciteerde versies, die overigens nooit officieel werden tegengesproken, vervangen door twee andere moties. Een eerste motie, die niet publiek gemaakt werd, hield een aantal bepalingen in in verband met de interne partijorganisatie. De tweede motie werd wel publiek gemaakt. Daarin stond voorop de « noodzaak van zelfbestuur door federalisme ». De voorzitter en het partijbestuur moesten hun statutaire taak verder doelbewust waarnemen en dit in nauwe samenwerking met de Partijraad. Het was de « verruimde Partijraad, aangevuld met de afdelingsvoorzitters », die zou beslissen over eventuele regeringsdeelneming. Voorts werd een oproep gedaan tot alle Vlaams-nationalisten en federalisten om de rangen te sluiten ten einde de partij in staat te stellen haar historische rol te vervullen en het Vlaams zelfbestuur af te dwingen » (51).

De Partijraad nam dus geen beslissing over het al dan niet deelnemen aan de regering : men keek uit naar de voorstellen van formateur Wilfried Martens. Die voorstellen zouden moeten beantwoorden aan de vastgelegde principes : een radicaal en ruim zelfbestuur dat naast « de culturele bevoegdheden ook verstrekkende macht (moest) meebrengen in financiële, economische en sociale aangelegenheden. Dit zelfbestuur moet gestalte krijgen in een eenvoudige en efficiënte structuur met één Vlaams parlement, één Vlaamse regering, beschikkend over eigen financiële middelen en eigen administratie ; zodat gewest en gemeenschap tot één politieke structuur worden versmolten, waarvan de Vlamingen in het stadsgewest Brussel, beperkt tot de 19 gemeenten onverbreekbaar deel uitmaken. Het Vlaams gezag moet onverminderd gelden over het hele grondgebied » (52).

Schiltz mocht dus wel gaan luisteren, voor zover hij tenminste werd uitgenodigd. Zoals alle andere partijen, met uitzondering van de Communistische Partij, het Rassemblement Wallon en de Parti Libéral, kreeg inderdaad ook de Volksunie op 23 januari, de eerste voorstellen van de formateur. Schiltz zou aan de besprekingen deelnemen samen met Van der Elst en Jorissen, die zeker geen voorstander was van nieuwe regeringsdeelneming. De besprekingen begonnen op 1 februari, maar al op 7 februari trok de VU zich terug omdat, zo werd gezegd, het onmogelijk bleek om bij de Franstaligen gehoor te krijgen voor de Vlaamse wensen en omdat er anderzijds unitaire reflexen waren bij de Christelijke Volkspartij.

---

(51) *Wij*, 18 januari 1979.
(52) *Wij*, 18 januari 1979.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

Aangezien de CVP niet wilde weten van een regering met het FDF, maar zonder de VU, zat de formateur meteen ook in moeilijkheden.

De Volksunie werd daarom ook niet definitief uitgesloten. De bemiddelaars Nothomb en Claes stuurden hun voorstellen ook aan de Volksunie, maar kregen een negatief antwoord. Ook formateur Vanden Boeynants betrok de Volksunie bij zijn pogingen om een regering tot stand te brengen. Schiltz had intussen CVP-voorzitter Martens en zijn socialistische collega Van Miert kunnen bewegen tot een nieuwe Vlaamse frontvorming. Op 7 maart werd een verklaring bekend gemaakt waarin de drie betrokken partijen zegden akkoord te zijn over vier punten : de noodzaak om tot een Vlaams parlement te komen met één executief, pariteit in Brussel, het Vlaamse grondgebied integraal onder Vlaamse controle en de persoonsgebonden aangelegenheden in Vlaamse handen. Dat Vlaams front, dat door de CVP en de BSP met zeer weinig enthousiasme werd bekendgemaakt, zou maar een paar dagen stand houden. In de nacht van 15 maart antwoordde immers alleen de Volksunie « neen » op een aantal vragen van formateur Vanden Boeynants. De CVP had zonder overleg ja gezegd, waarop Van Miert, namens de BSP, was gevolgd, zij het schoorvoetend. Opnieuw zat het moeilijk omdat de CVP weigerachtig bleef voor een regering met het FDF zonder de VU, terwijl de Franstalige socialisten even hardnekkig bleven aandringen op een regering met in ieder geval het FDF. Uiteindelijk werd het een regering zonder de Volksunie, maar met de Brusselse federalisten. Gezegd wordt dat de VU dit keer het zekere voor het onzekere nam : in kringen rond de onderhandelaars werd inderdaad opvallend nadrukkelijk gezegd dat de CVP zinnens was de onderhandelingen te laten springen en dat op Vlaamse eisen, zodat de Volksunie in dat geval in een moeilijke situatie zou terecht komen. Schiltz had intussen wel één voldoening, — als men tenminste die uitdrukking mag gebruiken — aangezien hij door de Vereniging van politieke journalisten was verkozen tot Politicus van het jaar. Voor sommige waarnemers was dit eerder een « vergiftigd cadeau ». In de motivering voor de prijs werd immers gezegd dat « zijn loyauteit aan het gegeven woord geleid had tot de afstraffing van zijn partij bij de verkiezingen ». Het was niemand ontgaan dat Schiltz heel wat stemmen had gekregen van Franstalige journalisten, die Schiltz verkozen boven André Cools, aan wie zij duidelijk zijn FDF-sympathie verweten (53).

(53) Zie *Het Volk*, 1 februari 1979. Ook *De Morgen*, 1 februari 1979, in de rubriek « Onder vrienden ». De volledige motivering luidt als volgt : Niettegenstaande de zware druk waaraan hij was blootgesteld, heeft Schiltz zijn communautaire verbintenissen nageleefd. Hij was van mening dat de autonomie voor Vlaanderen een aantal toegevingen op taalkundig en cultureel vlak voor de Franstalige Brusselaars waard was. Hierdoor leidde hij de Volksunie naar een verkiezingsnederlaag waardoor hij de traditionele partijen de kans gaf een gedeelte van de stemmen die ze bij de vorige verkiezingen verloren waren, terug op te halen.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

« Vernieuwing en Verjonging ».

Onder die titel reageerde Schiltz in het partijweekblad op de niet zo gunstige uitslagen die de partij haalde bij de Europese verkiezingen begin juni (54). Veel verwachtingen had men wel niet gekoesterd, maar toch meende Schiltz dat de uitslag een « reden was tot bezinning ». De partij moest zich volgens haar voorzitter « dringend en krachtdadig losmaken uit steriel nakaarten » (55). De partij bleek inderdaad moeilijk tot rust te kunnen komen, want pas enkele dagen na de oproep van de voorzitter, nam algemeen secretaris Paul Peeters ontslag in die functie en tevens als bestuurslid van de partij (56). Peeters, die bij de verkiezingen van december 1978 niet herkozen was als parlementslid, vroeg een « nieuwe, verjongde top », die een « radicale Vlaamse koers zou varen ». Hij zette zich ook af tegen de « steeds duidelijker linkse koers die door bepaalde topmensen en heel wat van onze diensten en nevenorganisaties wordt ingeslagen ». De verklaringen van Peeters kwamen daags voor de bijeenkomst van de partijraad, waar onder meer nieuwe bestuursleden zouden worden verkozen. Precies die verkiezingen zouden de bijeenkomst een heel ander karakter geven dan verwacht. Vrij onverwacht, kondigde Schiltz er immers op het einde van de vergadering aan dat hij zich voortijdig als voorzitter terugtrok. Dat ontslag zou half september van kracht worden. De partijraad had voordien, zoals afgesproken, onder meer twee ondervoorzitters verkozen : kamerlid Jaak Gabriëls, burgemeester van Bree en de Gentse hoogleraar Jef Maton, twee figuren, die bekend stonden als tegenstanders van het door Schiltz gevolgde beleid. Daarbij kwamen dan nog als nieuwe leden voor het partijbestuur : volksvertegenwoordiger Valkeniers, oud volksvertegenwoordiger Luk Vansteenkiste en Walter Luyten. Een duidelijk « anti-Schiltz » bestuur. Uit die verkiezing trok Schiltz dan ook de gevolgen : hij had bij het begin van de bijeenkomst gewaarschuwd en stelde dan ook onomwonden vast dat hij niet meer « de belichaming kon zijn van het partijbestuur, zoals dat nu was samengesteld » (57).

Het ontslag van Schiltz.

Schiltz aarzelde niet om zijn motieven in soms vrij scherpe bewoordingen

(54) *Wij*, 14 juni 1979. Ons inziens mogen uit die verkiezingsuitslagen geen onmiddellijke conclusies worden getrokken voor de nationale politiek. Betreffende de verkiezingsuitslagen zie : W. FRAEYS, Les élections européennes de 1979. Analyse des résultats pour la Belgique, in *Res Publica*, 1979, nr 3, blz. 411-426.

(55) *Wij*, 14 juni 1979.

(56) *De Standaard*, 22 juni 1979 en *'t Pallieterke*, 28 juni 1979.

(57) *Wij*, 28 juni 1979.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

kenbaar te maken, ook via het partijweekblad (58). In een mededeling stelde hij onder meer dat « parlementsleden en partijverantwoordelijken verklaringen aflegden die onverenigbaar zijn met de basisloyauteit en met de minimumdiscipline zonder de welke een partij, zoals de VU, niet operationeel kan blijven. Persoonlijke ontgoochelingen, verlies van mandaten of het falen in de uitoefening van functies, werden steeds vaker gehuld in de wijde mantel van ideologische bekommernissen. Bij voorkeur werd hierbij gebruik gemaakt van verbaal radicalistisch opbod of van een grotendeels artificieel opgefokte rechts-links tegenstelling. Hierbij werden herhaaldelijk fundamentele beginselen van het partijprogramma met de voeten getreden ». En verder is er de partijraad, waar Schiltz heeft moeten vaststellen « dat aan dweepzucht, gebrek aan loyauteit en eerlijke samenwerking meermaals de voorkeur werd gegeven boven ernst, politieke deskundigheid en toekomstgericht volksnationalisme ». In die omstandigheden stelde Schiltz, die in zijn mededeling geen vragen stelt omtrent het onder zijn leiding gevoerde beleid, dat hij geen voorzitter wilde blijven van een partij, die dreigt zich te laten terug dringen in de rol van een tijdelijke zweeppartij.

Alleen in het hoofdartikel van diezelfde *Wij* werd nog ingegaan op het ontslag van Schiltz. Volgens de auteur (Van Overstraeten) waren de meningsverschillen tussen Schiltz en het partijbestuur van tactische en strategische aard en niet van programmatische of ideologische aard. « Een afstandelijker benadering dan reeds vandaag voor iedereen mogelijk is, zal de tragische grootheid en de grote tragiek van deze voorzitter in de moeilijkste jaren van de partij steeds duidelijker doen uitschijnen », zo besloot de auteur.

Schiltz was sinds 1964 lid van het partijbestuur, dat hij vanaf 1973 mocht leiden.

Zowel de Vlaamse als de Franstalige pers besteedde opvallend veel aandacht aan het ontslag van Schiltz en aan zijn opvolging. De *Financieel Ekonomische Tijd* trok een vergelijking met het vooroorlogse nationalisme : « Wat vandaag aan het geschieden is, is een heruitgave van de jaren her gevoerde disputen onder nationalisten over minimalistische en maximalistische programma's. Van de nationalistische leider Herman Vos uit de jaren dertig, die uitgekreten werd voor een minimalist bij het indienen van zijn federaal wetsvoorstel tot omvorming van België tot Hugo Schiltz is er nog niet veel veranderd » (59). Het nieuwe partijbestuur probeerde zo snel mogelijk naar buiten te komen met een zo duidelijk mogelijk pro-

(58) *Wij*, 28 juni 1979 brengt uitvoerige informatie over de vergadering van de partijraad en verklaringen van de nieuwe ondervoorzitters.

(59) *Financieel Ekonomische Tijd*, 26 juni 1978, « Schiltz' ontslag ».

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

fiel. Daarom werd een « Beginselverklaring van het Partijbestuur » gepubliceerd, waarin onder meer het heengaan van Schiltz werd betreurd (60). Voorts werd duidelijk gesteld dat het partijprogramma onverminderd gehandhaafd bleef, dat de Volksunie naar echt zelfbestuur streefde, vernieuwing en verjonging wilde doorvoeren, maar als eerste opdracht werd het herstel van het vertrouwen voorop gesteld.

Manifest aan mijn partij.

Schiltz's ontslag bleef opvallend lang nazinderen ; hijzelf kreeg opvallend veel mogelijkheden om via de pers zijn motieven te verduidelijken. Zo publiceerde het weekblad *Knack* in het nummer van 4 juli een vier bladzijden lange boodschap van Schiltz onder de titel « Wat ik de Vlamingen wil zeggen ». De bijdrage was door Schiltz zelf ondertekend.

Aan de vooravond van de verkiezing van zijn opvolger, waagde Schiltz een « laatste gok », zoals het soms werd genoemd (61). Hij publiceerde een uitvoerig *Manifest aan mijn Partij* (62), waarin hij zijn gedachten over de Volksunie en de door de partij te voeren lijnen verduidelijkte. Schiltz blijft er bij dat de Volksunie moet optreden als een politieke partij, die het recht en de plicht heeft de politieke methode te beoefenen, nl. de methode van het vergelijk, het politiek akkoord. Dat kan alleen als de Volksunie haar taak echt wil vervullen en « dan moet zij in de eerste plaats een politieke partij zijn, ten volle, zoals de anderen ». Dan moet zij trachten macht te verzamelen en via akkoorden haar programma stapsgewijze verwezenlijken. De Volksunie moet met andere woorden een beleidspartij zijn. In zijn *Manifest* ging de gewezen voorzitter in feite niet in op de vraag of het vergelijk dat de Volksunie in de regering had gebracht, wel aanvaardbaar was. De kiezer had er immers anders over geoordeeld. In een gesprek naar aanleiding van de publicatie van het *Manifest* gaf Schiltz toe « dat de partij zeer goed wist wat zij wilde, maar dat we ons vergist hebben wat betreft datgene wat een deel van ons kiezerscorps van ons verwacht of wat een deel van ons kiezerscorps als Vlaamse politiek beschouwt, dat is duidelijk. Maar de ganse vraag is of men water en vuur kan verzoenen en of men ten eeuwigen dage kan blijven de mensen wijsmaken dat men in één keer alles en zonder enig compromis zal realiseren en van een andere kant in de praktijk laten vaststellen dat het precies allemaal anders gebeurt, dan men zegt door de anderen, en zonder dat die politiek ook gevolgen heeft, met andere

(60) *Wij*, 5 juli 1979.
(61) *Spectator*, 15 september 1979.
(62) H. SCHILTZ, *Manifest aan mijn partij*, September 1979, 18 blz.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

woorden, er moet tussen de partij en haar kiezers klaarheid geschapen worden (63). Schiltz bleef er overigens bij dat « slechts een deel van onze kiezers de optie voor een beleidspartij heeft afgekeurd en het is een vraag of dit niet voor een groot deel op misverstanden heeft berust. Ten tweede, is het ook zo natuurlijk dat de kiezer niet akkoord was met de manier waarop wij deze optie hebben gerealiseerd, dat wil zeggen dat men over deze manier moet nadenken maar van de andere kant moet men er toch over waken dat men de kiezers die de partij trouw blijven, niet teleurstelt » (id.).

Gepubliceerd aan de vooravond van de Partijraad van 8 september, waar zoals gezegd een nieuwe partijvoorzitter zou worden verkozen, kreeg het *Manifest* uiteraard heel wat aandacht, maar toch was de vraag naar de opvolging van Schiltz duidelijk belangrijker. Er waren twee kandidaten : Anciaux, gewezen staatssecretaris, vroeger al kandidaat voor het voorzitterschap, en de Limburger Johan Sauwens, vroeger voorzitter van de Volksuniejongeren. Zoals verwacht haalde Anciaux het : in de tweede stemronde kreeg hij de vereiste twee derde meerderheid. De Partijraad besliste op vraag van Schiltz het *Manifest* voor te leggen aan het congres dat eind 1979 zou bijeenkomen (64).

Besluit.

Het valt op dat de media, dag- en weekbladpers, vaak uitvoerig aandacht besteden en besteed hebben aan het gebeuren in en rond de Volksunie. Weinig partijen krijgen voor het wel en wee van hun interne keuken zoveel weerklank in de geschreven pers. Tijdens de Egmont-Stuyvenberg-periode is dat zo mogelijk nog sterker tot uiting gekomen, wat onbetwistbaar de partijpolitieke evolutie van de VU in de voorbije jaren mee heeft bepaald.

Bij dat alles valt ook op dat, meer dan bij andere partijen, individuele figuren ook vaker naar buiten komen. Bij die figuren speelde Schiltz in de hier besproken periode, maar ook voordien al een belangrijke rol. Het is onbetwistbaar dat door zijn toedoen de partij uiteindelijk gekozen heeft voor een experiment van regeringsdeelneming, waarbij werd uitgegaan van de idee dat elke partij uiteindelijk een beleidspartij moet willen zijn. De vraag kan gesteld worden, na de experimenten, eerst met het Rassemblement Wallon, dan met de Volksunie en het Front démocratique des Bruxellois francophones en nadien met deze laatste partij alleen in de

(63) *Actueel*, radiomagazine, 4 september 1979, uitzending 13 uur.
(64) Zie *Wij*, 13 september 1979. Ook *Knack*, 12 en 19 september 1979.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

regering of dit in het Belgische politieke bestel wel zo is. Aanvaarden de andere politieke families, de drie traditionele families wel deelgenoten in het beheren van het land ? En zoeken de kiezers niet naar een mogelijkheid om een voortdurende proteststem te laten horen tegen deze drie families die uiteindelijk toch om beurten het beheer onder mekaar verdelen (65) ?

Vanuit de theorie der democratie is de door de VU gevolgde lijn ongetwijfeld te verdedigen, maar politologisch, op het vlak van de feitelijke politieke aanpak met de werkelijke machtsverhoudingen die het systeem uiteindelijk toch bepalen, kunnen er wellicht vragen gesteld worden over die gevolgde lijn (66). De kiezer had immers negatief gereageerd. Voor de kiezer was het antwoord op de titelvraag negatief.

Summary : The Flemish Federalist Party in 1977-1979 : a structural opposition party entering the government.

The activities within and around the Volksunie get much media attention compared with other parties. The top politicians of the Volksunie such as former president Schiltz have more influence than their colleagues. It was Schiltz that made his party enter the government. His opinion was that every political party must try to achieve that goal.

It is not so sure that the traditional Belgian political families are willing to accept new partners. Apart from that it is possible that the Belgian electorate wants some parties to remain in the opposition.

As far as the Volksunie is concerned the policy of Mr. Schiltz has been rejected by the electorate.

---

(65) W. DEWACHTER, E. LISMONT en G. TEGENBOS, Het effect van de oppositie op het regeringsbeleid in België van 1965 tot 1971, in *Res Publica*, 1975, nr 2, blz. 151-170.

(66) W. DEWACHTER, Elitaire consensus en veranderingen, in *Civis mundi*, 1972, nr 8, blz. 230-236.

★